

คู่มือชาวพุทธ

คู่มือชาวพุทธที่ท่านอ่านอยู่ในขณะนี้ ต้องทำความเข้าใจให้ละเอียด เพื่อจะปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา ที่เรารู้กันอยู่ว่ามี ทาน ศีล ภาวนา หลักการภาวนานั้น ผู้เขียนได้อธิบายไว้แล้วในหนังสือ ทวนกระแส ดัดกระแส ข้ามกระแส เฉพาะ หนังสือเล่มนี้ จะอธิบายในเรื่องการให้ทาน การรักษาศีล คำว่า การให้ทานเป็นส่วนหนึ่งที่พูดกันเฉพาะในศาสนาพุทธเท่านั้น ส่วนศาสนาอื่น ๆ หรือประเทศที่ไม่มีศาสนาอะไรเลย เขาก็มีการให้อะไรต่อกันได้ แต่เขาไม่เรียกว่าการให้ทาน การให้อะไรต่อกันนี้ มีสมมุติเรียกกันหลายอย่าง เช่น ให้อะไรต่อกันเพื่อผูกสัมพันธ์ไมตรี ให้ด้วยการสงเคราะห์ ให้ด้วยการบูชาคุณ ให้ด้วยการตอบแทนคุณ ให้ด้วยความเมตตาสงสาร ให้เพื่อหวังผลประโยชน์ การให้นี้จึงเป็นหลักสากลประจำโลก ถึงไม่มีศาสนาอื่นใดมาสอนก็ตาม นิสัยของมนุษย์ก็มีการให้อะไรต่อกันอยู่แล้ว การให้อะไรต่อกันนี้ จึงเป็นกฎธรรมชาติของโลกที่มีต่อกันมาแต่กาลไหน ๆ ถ้ามนุษย์ในโลกนี้ ไม่มีการให้อะไรต่อกัน ไม่มีความช่วยเหลือกัน โลกมนุษย์นี้จะตั้งอยู่เป็นโลกไม่ได้ ที่โลกมนุษย์อยู่ด้วยกันได้ ก็เพราะมีการให้ความช่วยเหลือกัน ดังได้รู้จักกันอยู่ในโลกปัจจุบัน แม้เมืองเดียวกัน บ้านเดียวกัน ครอบครัวเดียวกัน ก็ยังให้ความช่วยเหลือกัน พ่อแม่บุตรธิดาจะอยู่ร่วมกันได้ก็เพราะการให้ แม้แต่สัตว์ดิรัจฉาน เขาก็ยังมีนิสัยให้ความช่วยเหลือกัน มนุษย์ทุกชาติทุกภาษาย่อมเป็นผู้มีความสามารถสูง มีสติปัญญาความฉลาดเหนือสัตว์ ดังนั้น มนุษย์จึงมีการให้กันหลายรูปแบบ

การให้ทานในทางพุทธศาสนา

จะกล่าวเฉพาะกับพระสงฆ์และสามเณร

หลักการให้ทานในทางพุทธศาสนานี้มีขอบเขตจำกัด ไม่เหมือนในการให้ทั่วไปดังที่ได้อธิบายมาแล้ว ที่ว่าการให้ทานมีขอบเขต และมีส่วนจำกัดนั้น คิดว่าท่านคงไม่เข้าใจถึงจะให้ท่านตอบเดี๋ยวนี้ก็จะตอบไม่ถูก การให้ทานที่มีขอบเขตนั้น

คือขอบเขตของพระธรรมวินัย จะให้ทานในสิ่งของอะไร ก็ให้อยู่ในขอบเขตพระธรรมวินัยนี้ เช่น สิ่งของที่เป็นอกัปปิยะ (ไม่ควร ไม่เหมาะ) เป็นอนามาส เป็นสิ่งที่ไม่ควรถวายพระเณร ทั้งในกาลและนอกกาล เพราะสิ่งนั้นผิดต่อพระธรรมวินัย ถ้าเอาสิ่งเหล่านี้ไปถวายพระก็แสดงว่าเหนือขอบเขต เพราะเป็นสิ่งไม่ควรถวายพระเณร มีอะไรบ้างจะได้อธิบายในข้างหน้า

คำว่า การให้ทานมีส่วนจำกัดนั้น คือจำกัดกาลที่ควรให้ทาน เช่น บัจฉัย ๔ กาลิก ๔ กาลที่ควรให้ทาน หรือไม่ควรให้ทาน ก็ขึ้นอยู่กับกาลิกนั้น ๆ มิใช่ว่า ทายกมีหน้าที่ในการให้ทานก็จะให้ทานเรื่อยไป ปฏิภาท (พระ) มีหน้าที่เป็นผู้รับทานก็จะรับทานเรื่อยไป ขรวาสายกอะไรเข้าไปถวาย ก็จะได้รับเอาเสียทั้งหมด ทั้งที่ของนั้นเป็นอกัปปิยะ ของที่ไม่ควรถวายในกาลนั้นเลย จริงอยู่ชีวิตของพระจะอยู่ได้ก็ต้องอาศัยบัจฉัย ๔ และกาลิก ๔ ที่ขรวาสนำมาถวาย ถ้าไม่มีบัจฉัย ๔ เป็นที่อาศัยแล้ว ชีวิตของพระเณรก็อยู่ไม่ได้ ถ้าพระเณรไม่มีก็เหมือนชนกลุ่มนั้นได้ไกลจากพระพุทธศาสนา ฉะนั้น พระกับขรวาสาจึงแยกกันไม่ได้ เพราะเป็นกำลังสนับสนุนพระพุทธศาสนาด้วยกัน พระพุทธศาสนาจะมั่นคงอยู่ได้ ก็เพราะทายกปฏิบัติทัก ให้ความร่วมมือกัน ดังคำว่า พระพุทธศาสนาจะมั่นคงอยู่ได้เพราะพระแท้ พระพุทธศาสนาจะย่ำแย่เพราะขรวาสาไม่ให้ความร่วมมือช่วยเหลือ นี่เป็นจุดใหญ่ ความเลื่อม ความเจริญ ความมั่นคง ของพระพุทธศาสนาอยู่ที่จุดนี้ ทางพระก็มีหน้าที่ทรงไว้ซึ่งพระธรรมวินัย ขรวาสาก็มีหน้าที่ส่งเสริมด้วยบัจฉัย ๔ เมื่อพูดถึงบัจฉัย ๔ ชาวพุทธเราคงรู้จักดี เพราะเคยให้ทานกันมาแต่ปู่ย่าตายาย แต่ผู้เขียนก็จะขอย้ำเพื่อความเข้าใจของท่าน ให้มีความรู้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ว่าด้วยบัจฉัย ๔

เครื่องอาศัยยังชีพของบรรพชิต มี ๔ อย่าง คือ

๑. จิวรัง

๒. ปิ่นทปาดัง

๓. เสนาสนัง

๔. คิลานเภลัช

๑. จีวรัง หมายถึง ผ้าที่พระสงฆ์ทำนุ่งห่มหรือผ้าอื่น ๆ ที่เป็นบริวารอาศัยในสิ่งจำเป็น ข้อนี้ชาวพุทธเราก็ทำกันมาอยู่แล้ว ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยแต่อย่างใด

๒. ปิณฑปาตัง หมายถึง อาหารบิณฑบาต ข้อนี้มีปัญหาที่จะได้อธิบายให้ฟังกันอยู่มาก ถึงเราเคยให้ทานกันมานานแล้วก็ตาม อาหารบิณฑบาตที่เรานำไปถวายทานแก่พระนั้น ยังมีสิ่งขัดต่อพระวินัยของพระอยู่หลายอย่าง ขัดต่อพระวินัยของพระอย่างไรนั้นเรายังไม่รู้ เพียงเห็นพระท่านรับทานให้ก็มีความดีใจเท่านั้น ประการหนึ่งพระท่านอาจจะมีการศึกษาน้อย ไม่รู้ทั่วถึงซึ่งพระวินัย ความเข้าใจของท่านอาจมีความผิดพลาดได้ หรือพระที่บวชใหม่ท่านยังไม่รู้อะไรในพระวินัย ยกอะไรเข้าไปถวาย ท่านก็รับเอาทั้งหมด ของที่ไม่ควรรับท่านก็รับเอาไว้ แต่ทว่ากผู้ให้ทานนี้แหละเป็นต้นเหตุ ไม่รู้จักในสิ่งของที่ควรถวายหรือไม่ควรถวาย จากนั้นไปเราต้องตั้งใจเสียใหม่ เพื่อไม่ให้ของที่ไปถวายนั้นได้ขัดต่อพระวินัย หรือเรามีเวลาว่างจะอ่านดูพระวินัยของพระก็จะเป็นการดี เพื่อจะได้เข้าใจในพระวินัย การถวายปัจจัยแก่พระก็จะถวายได้ถูกต้องตามกาลเวลา เพราะตัวเราเองก็ต้องการพระที่ท่านมีความบริสุทธิ์ในพระธรรมวินัยอยู่แล้ว ถ้าเราต้องการจริง เราก็อย่าทำสิ่งที่ผิดวินัยไปถวายพระ เราต้องช่วยกันรักษาความบริสุทธิ์ของพระท่านไว้ เพื่อจะได้เป็นเนืองนิตย์ของเราตลอดไป

ปัจจัยข้อที่ ๒ เรื่องอาหารบิณฑบาต กับปัจจัยข้อที่ ๔ คิลานเภสัช ที่เกี่ยวกับประเภทยาทั้ง ๒ ข้อนี้ จะยกไปอธิบายรวมกันกับ กาลิก ๔ เพื่อจะได้เข้าใจได้ง่ายขึ้น ดังเราจะได้อ่านกันข้างหน้านี้

๓. เสนาสนัง คือ ที่อยู่อาศัยของพระนั้น พวกเราก็ทำกันถูกต้องอยู่แล้ว เช่น กุฏิ ศาลา เป็นต้น

ในหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนต้องการชี้จุดอ่อนที่เรายังไม่เข้าใจ หรือสิ่งที่ทำไปไม่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ผู้เขียนต้องการให้มรรวาสมีความเข้าใจ ในสิ่งของที่น่าไปถวายพระให้ถูกต้อง ขอจงเข้าใจในกาลิก ๔ ที่จะอธิบายให้ท่านมีความเข้าใจ ดังนี้

ว่าด้วยกาลิก ๔

กาลิก คือ ของที่พระเก็บไว้ฉันได้ในเวลาที่กำหนด กาลิก ๔ นี้ ถ้าเราไม่รู้ ไม่เข้าใจ จะนำสิ่งของไปถวายพระท่าน อาจจะมีคามผิดตามพระวินัยของพระได้ง่าย เพราะไม่เข้าใจว่าสิ่งไหนควรสิ่งไหนไม่ควร ตัวเองเคยบริโภคของสิ่งใด ก็ต้องเอาสิ่งนั้นไปถวายพระตัวเองเคยรับประทานอาหารเวลาใด ก็เข้าใจว่าพระท่านจะฉันได้ตามเวลาของตน นี่คือนิสัยที่ไม่เข้าใจในพระวินัยของพระ พระก็ไม่เข้าใจในสิ่งที่ควรหรือไม่ควร จึงไม่กล้าที่จะบอกโยมได้ ถ้าเป็นพระที่ท่านรู้พระวินัยท่านก็บอกได้ว่า สิ่งนี้ควรถวายได้ในเวลานั้น สิ่งนั้นควรถวายได้ในเวลานี้ หรือ สิ่งนั้นไม่ควรถวายเลย แทนที่พระท่านจะบอกอย่างนั้น แต่ก็กลับนิ่งเฉยไปเสีย โยมที่ยังไม่รู้อยู่แล้วก็ยิ่งจะไม่รู้ตลอดไป ฉะนั้น ขอให้เราได้มาศึกษาในกาลิก ๔ ให้เข้าใจ เพื่อที่เราจะได้ถวายทานให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ให้เครื่องไทยทานของเรามีความบริสุทธิ์ ถูกต้องตามพุทธบัญญัติของพระพุทธเจ้าที่แท้จริง

กาลิก ๔ นี้ เมื่อพระท่านรับแล้ว พระจะต้องเก็บไว้ฉันได้ตามกาลตามอายุของกาลิกนั้น ๆ เพราะกาลิกทั้ง ๔ นั้น เมื่อพระท่านรับแล้ว อายุในการเก็บรักษาไม่เท่ากัน ฉะนั้น นับแต่บัดนี้เป็นต้นไป เราก็จะได้เข้าใจในสิ่งของที่เรานำไปถวายพระ ให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ถวายให้ถูกต้องตามกาลเวลา ดังจะได้ยกขึ้นมาเป็นหัวข้อดังนี้

๑. ยาวกาลิก
๒. ยามกาลิก
๓. สัตตทาหกาลิก
๔. ยาวชีวิก

ในกาลิกทั้ง ๔ นี้ จะได้อธิบายเป็นข้อ ๆ ไป ส่วนปัจฉัย ๔ ข้อปิดทาบดังเกี่ยวกับอาหารบิณฑบาตกับข้อศีลानเกล็ดซึ่งเกี่ยวกับประเภทยา ทั้ง ๒ ข้อนี้ มีอยู่ในปัจฉัย ๔ แต่เป็นเรื่องเดียวกัน จึงได้อามาอธิบายรวมกันกับกาลิก ๔ เพื่อไม่ให้เกิดความสับสนกัน เราผู้อ่านก็จะเข้าใจได้ง่ายในกาลิก ๔ ซึ่งจะอธิบายดังนี้

๑. ขาวกาลิก

กาลิกนี้หมายถึง อาหารทุกประเภท จะเป็นอาหารสด อาหารแห้ง ข้าว ปลา ตลอดจนผลไม้ต่าง ๆ เว้นผลไม้ที่หมอบเขากำหนดให้เป็นยา เช่น มะขามป้อม สมอ เป็นต้น นอกนั้นเป็นผลไม้ที่รวมอยู่ในประเภทอาหารทั้งหมด ฉะนั้น เราผู้จะถวายผลไม้ให้แก่พระท่านเราต้องรู้จักว่า ผลไม้นี้จัดเข้าเป็นประเภทอาหารชนิดไหน หรือจัดเข้าเป็นประเภทยา ถ้าผลไม้เป็นประเภทยา เราก็ถวายพระท่านได้ทุกกาลเวลา ส่วนผลไม้ที่เป็นยานี้ จะได้อธิบายในกาลิกข้อที่ ๔ สุดท้าย ส่วนผลไม้ในที่นี้ จะได้อธิบายเฉพาะผลไม้ที่เป็นประเภทอาหารเท่านั้น ถ้าเรารู้ยู่่ว่า ผลไม้นี้เป็นประเภทอาหารแล้ว เราจะถวายผลไม้และอาหารอื่นแก่พระท่านได้ ในช่วงเช้าถึงเที่ยงเท่านั้น แต่ผลไม้ที่เป็นอาหารนั้นมีมาก เช่น ทุเรียน ลูกเงาะ ลำไย ลิ้นจี่ ทับทิม ยังมีผลไม้ที่เป็นอาหารมากกว่านี้ ถ้าผลไม้มีมาก พระท่านจะฉันไม่หมด เราก็แบ่งถวายท่านพอสมควร นอกนั้นก็ให้เณรหรือโยมวัดเก็บไว้ เพื่อจัดถวายท่านในวันใหม่ต่อไป ถ้าหากเราเอาผลไม้ไปถวายท่านทั้งหมด แต่ท่านก็ฉันได้นิดหน่อย และฉันได้แต่เช้าถึงเที่ยงเท่านั้น ถ้าฉันไม่หมด พระจะเก็บผลไม้ไว้ฉันในวันต่อไปไม่ได้ ถ้าพระเก็บผลไม้ไว้ฉันเอง ของที่เก็บไว้เป็น นิสัยคดียุทธ์ พระนำมาฉันเป็นอาบัติปาจิตตีย์ทุกคำที่กินไป

ผลไม้ที่เป็นอาหารทั้งหมดนี้ ไม่ควรเอาไปถวายพระ นับแต่เวลาเที่ยงวันไปถึงบ่ายและค่ำ เพราะจะทำให้พระท่านผิดศีล ผิดพระวินัยเป็นอาบัติไปด้วย เราผู้นำไปถวายท่าน ก็เหมือนเราเป็นสังเสริมให้พระทำผิดวินัย ทำให้พระมีความเศร้าหมอง เนื่องจากเราถวายของท่านไม่ถูกกาลเวลานั้นเอง และยังมีสิ่งของที่ไม่ควรถวายพระในช่วงบ่ายอยู่อีกมาก เช่น ข้าวสุก ข้าวสาร ปลาสด ปลาแห้ง เนื้อสด เนื้อแห้ง ปลากระป๋อง เนื้อกระป๋อง น้ำปลา ขนมทุกชนิด นม โอวัลติน ผักดอง กระทียม หัวหอม พริก เกลือ ขิง ข่า และมีอาหารอีกเป็นจำนวนมาก ของทั้งหมดนี้เราอย่าพึ่งเอาถวายพระ เพราะมันเกินความจำเป็น ถ้าหากเก็บไว้แล้วจึงค่อยนำมาทำถวายท่านนั้นแหละดี นั่นคือผู้รู้พระวินัยของพระ มีความฉลาดในการถวายทาน ถ้าเราต้องการถวายของนั้นแก่พระ เราเอาเพียงดอกไม้ ธูปเทียน หรือของที่ไม่เป็นอาหารถวายท่านก็ได้ และให้บอกกับพระท่านว่า ที่เหลือ

นี่เป็นประเภทอาหาร พระองค์ที่ท่านเคร่งต่อพระธรรมวินัยท่านก็จะรู้อเอง นี่คือเราช่วยกันสงวนความบริสุทธิ์ของพระท่านเอาไว้ เพื่อจะเป็นเนื้อนาที่มีบุญที่ดี

ประการหนึ่ง ถ้าอาหารนั้นเป็นประเภทเนื้อสัตว์ เช่น ปลา ร้า ปลา ส้ม ทุกชนิด ปู ดอง ลาบ เนื้อ ลาบปลา อาหารที่เกี่ยวกับเนื้อสัตว์ทั้งหมดนี้ก่อนจะนำไปถวายพระ เราต้องทำให้สุกด้วยไฟ หรือสุกเนื่องจากไฟ พระท่านจึงจะฉันอาหารนั้นได้ ถ้าอาหารนั้นไม่สุกเนื่องจากไฟ ถ้าพระฉันเป็นอาบัติทุกกฏ ถ้าเป็นพระวัดป่า ท่านยังถือตามพระวินัยข้อนี้อย่างเคร่งครัด เราควรทำอาหารให้สุกด้วยไฟก่อนนำไป ถวายท่าน หรือ ถ้าท่านกับเรายังไม่รู้จักกันมาก่อน เมื่อท่านยังสงสัยในอาหารนั้นว่าเป็นของดิบ ท่านก็จะไม่เอาอาหารนั้นเลย โดยเฉพาะน้ำพริกปลาร้า เป็นสิ่งที่ดูได้ยาก ถ้าเรามีอุบายอย่างใดอย่างหนึ่งให้ท่านรู้ก็จะเป็นการดี หรือบอกท่านตรง ๆ ว่า อาหารนี้สุกด้วยไฟแล้วก็จะเป็นการดี

อีกประการหนึ่ง ถึงจะเป็นเรื่องที่ไม่ทั่วไป ก็ให้เรารู้ระเบียบของพระสงฆ์ บางหมู่เอาไว้ส่วนมากจะเป็นพระวัดป่า ท่านยังปฏิบัติตามพระวินัยข้อพิชคามนี้อยู่ พิชคามนั้น ก็เนื่องมาจากพิชคามนั่นเอง เมื่อนำมาถวายพระ ก็ต้องรู้จักในกับปียโวหาร เช่น มะเขือสุก พริกสุก ที่มีเมล็ดแก่พอจะปลุกขึ้นได้ หรือเมล็ดผลไม้อื่นที่แก่แล้วที่นำออกจากผลไม่ได้ ก็ต้องทำเป็นกับปียโวหาร หรือกระเทียม หอม ผักบุง หรือผักอื่นใดที่จะนำไปปลุกให้งอกได้ ก็ต้องเอามารวมกันทำเป็นกับปียะ วิธีทำมีดังนี้ พระท่านพูดว่า “กับปียัง กโรหิ” โยมตอบว่า “กับปียะ ภัณฑะ” พร้อมทั้งใช้เล็บมือ หรือมีดตัดพิชนั้นให้ขาด เนื้อบิบายไว้เพียงย่อ ๆ ถ้าไม่ทำกับปียะอย่างนี้ พระฉันเป็นอาบัติทุกกฏ นี่ก็ให้เรารู้อเอาไว้เพื่อจะปฏิบัติกับพระให้ถูกต้อง

๒. ยามกาลิก

กาลิกนี้หมายถึง น้ำปานะ คือน้ำที่คั้นเอามาจากผลไม้ ที่เราเรียกกันว่า น้ำอัฐบาน น้ำอัฐบานนี้ ยังมีผู้ตีความหมายผิดพลาดกันอยู่มาก เช่น ตีความว่า ต้องใช้ผ้ากรองน้ำผลไม้กันถึง ๘ ครั้ง จึงเรียกว่าน้ำอัฐบาน ผู้ตีความหมายในน้ำอัฐบานโดยวิธีนี้ ขอให้ไปทบทวนในหนังสือ เรื่องน้ำปานะกันเสียใหม่ แสดงว่ายังไม่ได้ดู

พระวินัยให้เข้าใจ หรือไม่ได้ดูในพระวินัยเสียเลยก็เป็นได้ การพูดออกมาอย่างนี้ก็ได้ออกมาจากผู้ที่มีความเห็นผิดมาเป็นทอด ๆ จนถึงปัจจุบัน ฉะนั้น ผู้เขียนจึงขอตัดความเข้าใจผิดอย่างนี้ให้หมดไป โดยอาศัยพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้มาเป็นเครื่องรับรอง ถ้าหากท่านได้อ่านหนังสือเล่มนี้ก็จะเข้าใจทันที ว่าน้ำอัฐบานเป็นมาอย่างไร

น้ำอัฐบานที่มีในพระวินัยนั้น พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ใช้ผลไม้มาทำเป็นน้ำปานะได้มี ๘ อย่าง แต่มิใช่ให้เอามารวมกันทั้งหมด จะทำจากผลไม้ไม่ว่าอย่างหนึ่งก็ได้ กล่าวคือ

๑. ทำด้วยผลมะม่วงสุกหรือดิบ
๒. ทำด้วยผลชมพูหรือหว่า
๓. ทำด้วยผลกล้วยที่มีเมล็ด
๔. ทำด้วยผลกล้วยที่ไม่มีเมล็ด
๕. ทำด้วยผลมะขาง
๖. ทำด้วยผลองุ่น
๗. ทำด้วยเหง้าอบล
๘. ทำด้วยผลลิ้นจี่

ผลไม้ทั้ง ๘ อย่างนี้เอง ที่คนตีความว่า กรอง ๘ ครั้ง เมื่อท่านได้อ่านเรื่องน้ำอัฐบานนี้แล้ว คิดว่าท่านจะหายความข้องใจ

วิธีทำ ถ้าผลไม้มีน้ำน้อย ก็ต้องเติมน้ำเย็นลงไปตามความต้องการ แล้วคั้นเอาน้ำนั้นมากรอง จะกรองด้วยผ้า หรือกรองด้วยอย่างอื่นก็ได้ จะกรองสัก ๓ - ๔ ครั้งก็ใช้ได้ ข้อสำคัญคือ อย่าให้น้ำนั้นมีกาก ถ้าน้ำนั้นมีกากพระฉันก็เป็นอาบัติปาจิตตีย์ นี่คือหลักเดิมของพระวินัย ที่ว่าด้วยน้ำอัฐบาน เมื่อกรองเสร็จแล้วอย่าเอาน้ำปานะนั้นไปต้มให้สุกด้วยไฟ ถ้าเอาไปต้มด้วยไฟ น้ำปานะนั้นจะกลายเป็นประเภทของอาหารพระฉันเป็นอาบัติปาจิตตีย์ ถ้าต้องการน้ำสุกต้องต้มน้ำเปล่าให้สุกเสียก่อน เมื่อน้ำเย็นแล้วจึงเอามาผสมกับน้ำผลไม้ก็ได้ หรือน้ำนั้นยังไม่ต้มให้สุก เมื่อกรองเสร็จแล้วจะเอาน้ำปานะนั้นไปตากแดด พอให้น้ำอุ่นก็เอามาฉันได้ นี่เป็นหลักเดิมในวิธีทำน้ำปานะ เมื่อเราได้อ่านแล้วก็จะเข้าใจทันที

ต่อมาทรงอนุญาตเพิ่มเติม คือ อนุญาตให้ฉันทน้ำผลไม้อื่นอีก ตามพระวินัยกำหนดไว้ว่า ผลไม้ที่เอามาทำน้ำปานะนั้น ไม่ให้เป็นมหาผล คือใหญ่กว่าผลมะตูม จึงจะเอามาทำเป็นน้ำปานะฉันได้ เว้นเสียแต่รัชชาติที่มีกำเนิดเป็นข้าว ๗ ประการ คือ

๑. ข้าวโพดสาลี
๒. ข้าวเจ้า
๓. ข้าวเหนียว
๔. ข้าวละมาน
๕. ข้าวฟ่าง
๖. ลูกเดือย
๗. หญ้ากัทัก

ถั่ว งา ก็เป็นของไม่ควร เพราะเป็นมูลแห่งข้าวอยู่แล้ว

ผลไม้ นอกนี้มีจำนวนมาก ให้เอามาทำน้ำปานะได้ตามความเหมาะสม ผลไม้ที่จะเอามาทำน้ำปานะนี้ ห้ามพระรับประเคนทั้งลูก และไม่ให้อ่าง เณร หรือภราวาสทำมาถวายจึงควรฉัน เมื่อถวายน้ำปานะแก่พระท่านแล้ว พระจะเก็บน้ำปานะนั้นไว้ฉันอีก ไม่ให้เกินยามหนึ่ง คือ ๔ ชั่วโมง แต่ในคำแปลยามกาลิกท้ายหนังสือพระไตรปิฎก ในพจนานุกรมและบุพพสิกขาวัตนธนา บอกไว้ว่าเก็บไว้ได้วันหนึ่งกับคืนหนึ่ง คือ ๒๔ ชั่วโมง ผู้เขียนเคยเก็บน้ำปานะนี้ไว้ ๒๔ ชั่วโมง โดยไม่ได้แช่ตู้เย็น น้ำปานะนั้นก็เปลี่ยนไป เสียรส จะฉันไม่ได้ ที่จริงควรเก็บน้ำปานะไว้ฉันได้ชั่วยามหนึ่ง คือ ๔ ชั่วโมงเท่านั้น หรือถ้าหากว่ามีที่เก็บน้ำปานะไม่ให้เสียรส ให้พระฉันได้ แต่ไม่ให้เกิน ๒๔ ชั่วโมง ถ้าเกิน ๒๔ ชั่วโมง พระฉันเป็นอาบัติปาจิตตีย์นี้ขอให้ภราวาสได้รู้ในวิธีทำน้ำปานะถวายพระเพื่อให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยต่อไป

๓. สัตตาหกาลิก

กาลิกนี้หมายถึงเกสรทั้ง ๕ ที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ดังนี้

๑. เนยใส
๒. เนยข้น
๓. น้ำมัน

๔. น้ำมัน

๕. น้ำอ้อย

สัตตมหากาลิกนี้ เมื่อพระท่านรับประเคนแล้วจะเก็บไว้ฉันได้ไม่เกิน ๗ วัน ถ้าเกิน ๗ วันเอามาฉัน พระเป็นอาบัติปาจิตตีย์

ดังที่ได้อธิบายเป็นข้อ ๆ ให้ผู้อ่านได้เข้าใจดังนี้

คำว่า เนยใสและเนยข้น นี้ มีผู้ตีความหมายผิดกันอยู่มาก ส่วนพระวาสาแล้วน้อยคนที่จะรู้จัก แม้พระเองก็น้อยองค์ที่จะเข้าใจ ส่วนมากจะตีความหมายในเรื่องเนยใส เนยข้นเข้าใจตัวเอง มีความเข้าใจว่า นมกระป๋องตราหมี ตราดอกไม้นี้แหละเป็นเนยข้น นมน้ำสีขาวที่บรรจุอยู่ในกระป๋องหรือกล่องกระดาษนั้นแหละเรียกว่าเนยใส ฝ่ายโยมก็ไม่รู้จัก พระก็ไม่เข้าใจ ก็ฉันกันไปอย่างไม่มี ความละอาย ในช่วง ตะวันบ่ายและค่ำคืน และฉันกันอย่างเปิดเผย

นมที่ได้อธิบายมานี้ เป็นประเภทของอาหารพระฉันได้แต่เข้าถึงเที่ยงเท่านั้น ถ้าพระฉันหลังเที่ยงไปแล้ว เป็นอาบัติปาจิตตีย์ ฉะนั้น เราจึงทำความเข้าใจให้ดีในเรื่องนี้ เพื่อจะนำสิ่งของไปถวายพระให้ถูกกับพระธรรมวินัย เนยใส เนยข้น ที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ฉันในเวลาวิกาลได้นั้นเป็นเนยที่บริสุทธิ์ ไม่มีข้าวแป้งเจือปน ไม่มีสิ่งที่เป็นอาหารมาผสมแต่อย่างใด เนยดังกล่าวนี้เขาสกัดกลั่นออกมาจากนมสด นมส้มอีกครั้งหนึ่งจึงเรียกว่า เนยใส เนยใสนี้ เขาก็กลั่นแล้วอัดด้วยเครื่อง อบด้วยความเย็น จึงกลายเป็นเนยข้น เนยแผ่น เนยที่บริสุทธิ์อย่างนี้ เมื่อพระท่านรับประเคนแล้วเก็บไว้ฉันได้ไม่เกิน ๗ วัน ถ้าฉันได้เกิน ๗ วัน เป็นอาบัติปาจิตตีย์ นี้ก็ขอให้เราได้รู้ เพื่อจะได้จัดหาไปถวายพระได้ถูกต้องต่อไป

ว่าด้วย น้ำมัน น้ำมันนี้ไม่นิยมฉันกัน และไม่มีใครเอามาถวายพระถึงไม่นิยมก็ตาม ก็ขออธิบายไว้พอให้รู้เท่านั้น น้ำมันนี้กลั่นเอามาได้สองทาง

๑. กลั่นออกมาจากน้ำมันสัตว์ทุกชนิด (เว้นเสียแต่น้ำมันมนุษย์)
๒. กลั่นออกมาจากเมล็ดพืชทุกชนิด (เว้นเสียแต่ธัญชาติที่เป็นข้าว ๗ ประการ)

ข้าว ๗ ประการนี้ได้อธิบายมาแล้วในเรื่องน้ำปานะ น้ำมันดังกล่าวนี้ ในครั้งพุทธกาลคงจะฉันกัน เพราะมีกำหนดรับประเคนได้ ๗ วัน ถ้าเอามาประกอบ ยาทาภายนอกแก้โรคต่าง ๆ จะประเคน หรือไม่ประเคน ก็เอามาทาแก้โรคได้

น้ำผึ้ง เป็นสิ่งที่นิยมถวายพระ และพระก็มีความนิยมฉัน ทั้งเป็นส่วนผสม กับยาสมุนไพรอีกด้วย ฉะนั้น น้ำผึ้งจึงเป็นสัตตมหาสาร เมื่อพระท่านรับประเคนแล้ว จะเก็บน้ำผึ้งไว้ฉันได้ไม่ให้เกิน ๗ วัน ถ้าฉันเกิน ๗ วัน เป็นอาบัติปาจิตตีย์ โยม ผู้ถวายน้ำผึ้งแก่พระก็ต้องมีความฉลาด ถ้าน้ำผึ้งมีน้อย พระท่านก็ฉันให้หมดภายใน ๗ วันได้ เราก็ถวายท่านไป หรือเราไม่ต้องถวายท่านด้วยมือ เพียงบอกให้ท่านทราบว่าเป็นน้ำผึ้งเพื่อถวายท่านเพียงเท่านี้ก็พอ ถ้าวายท่านด้วยมือแล้ว ถ้าพระท่าน แบ่งไปฉันเป็นอาหารในเวลาเช้า น้ำผึ้งที่เหลือก็เป็นประเภทอาหารไป มีอายุฉันได้ แต่เช้าถึงเที่ยงวันเท่านั้น จะฉันในเวลาบ่ายหรือวันต่อไปอีกไม่ได้ ถ้าวัดเป็นอาบัติ ปาจิตตีย์ ถ้าใช้น้ำผึ้งผสมยา ควรให้สามเณร เด็ก โยมวัด เป็นผู้ทำแล้วแบ่ง ถวายท่านฉัน ให้หมดภายใน ๑ วัน ถ้าทำได้อย่างนี้พระท่านก็ไม่ได้เป็นอาบัติ ขอให้ฆราวาสผู้มีความประสงค์ถวายน้ำผึ้งแก่พระต้องมีความเข้าใจมีปัญญาฉลาด ดังได้อธิบายมานี้

น้ำอ้อย นี้เป็นหลักเดิมของเภสัช ในครั้งพุทธกาล ยังไม่มีน้ำตาลทราย น้ำตาลก่อน น้ำหวานอรรดกถาจารย์ ฎีกาจารย์ พิจารณาเห็นว่าสิ่งเหล่านี้เป็น ประเภทเภสัชอย่างเดียวกัน จึงจัดเข้าเป็นสัตตมหาสารด้วยกัน ฉะนั้น น้ำอ้อย น้ำตาลทุกประเภท พร้อมทั้งน้ำหวานทุกชนิด เมื่อพระท่านรับประเคนแล้วจะเก็บ ไว้ฉันได้ภายใน ๗ วัน ถ้าวัดเกิน ๗ วันไปเป็นอาบัติปาจิตตีย์ หรือเมื่อพระ รับประเคนแล้ว ถ้าพระท่านแบ่งเอาน้ำอ้อยน้ำตาล ไปฉันเพื่อเป็นอาหาร เช่น เอาไปทำเป็นอาหารหวาน เป็นต้น น้ำอ้อยน้ำตาลที่ยังเหลืออยู่ ก็จะมีอายุสั้น กลายเป็นอาหารทั้งหมด พระเอามาทำเป็นอาหารในวันไหน ในวันนั้นเป็นวัน ลินกำหนดของเภสัชท่านที่จะมีอายุฉันได้แต่เช้าถึงเที่ยงเท่านั้น จะฉันในเวลาบ่าย หรือวันต่อไปอีกไม่ได้ ถ้าวัดพระเป็นอาบัติปาจิตตีย์ ส่วนน้ำตาลสด น้ำอ้อยสด ไม่ได้เกิดขึ้นจากผลไม้ ยังไม่ถือว่าเป็นน้ำปานะ ถ้ามีที่เก็บไว้ให้ดี ไม่ให้เน่าเสีย ก็มีอายุเก็บไว้ฉันถึง ๑ วันได้ ส่วนมากไม่นิยมกัน ถ้าวายในวันไหนก็ฉันให้หมด

ในวันนั้นเสียเลย ฉะนั้น ขอให้ทุกท่านจงเข้าใจหลักการ เรื่องการถวายน้ำอ้อย น้ำตาลแก่พระ เพื่อให้ถูกต้องตามพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้นี้เถิด

ผู้เขียนเคยสังเกตเหตุการณ์มาแล้ว ในเรื่องเกี่ยวกับปัจจัย ๔ และกาลิก ๔ ที่ศรัทธานำมาถวายพระ บางท่านก็เข้าใจในการถวาย บางท่านก็ไม่เข้าใจในการถวาย ฉะนั้น ขอให้ท่านได้อ่านหนังสือเล่มนี้ให้เข้าใจ สิ่งใดที่ท่านเคยทำมาแล้ว ถ้ามืดจากนี้ไปก็รีบแก้ไข เพื่อให้ถูกต้องตามพระวินัยต่อไป

๔. ยาวชีวิก

กาลิกนี้ หมายถึง ยาแก้โรคต่าง ๆ และบำรุงร่างกาย ยานี้ใช้เฉพาะฉันเท่านั้น ส่วนยาทาภายนอก ยาฉีด ไม่เป็นยาดฉัน ไม่รับประทานก็เอามาใช้ได้ ส่วนยาประเภทที่เอามาฉัน ต้องได้รับประทานก่อนจึงเอามาฉันได้ ยาที่เอามาฉันนี้มีอยู่ ๒ ประเภท

๑. ยาแผนปัจจุบัน
๒. ยาสมุนไพร

ยาแผนปัจจุบัน นี้ ต้องให้หมอเป็นผู้ตัดสินใจว่านี่เป็นประเภทยา ที่ไม่ขัดต่อพระวินัยของพระ แต่หมอก็อยาไปขงนม โอวัลติน หรืออาหารอย่างอื่นมาอุปโลกน์ให้เป็นยา อย่างนี้ไม่ได้ นี้เคยเห็นและเคยได้ยินว่า โรงพยาบาลบางแห่ง ก็เอาอาหารไปให้พระเณรฉันในเวลาบ่าย แล้วพูดว่าจะได้หายจากการป่วยเร็วขึ้น และจะไม่เป็นโรคขาดอาหาร ถ้าทำอย่างนี้ จะขัดต่อพระวินัยของพระพุทธเจ้าที่พระองค์ได้วางเป็นกฎให้พระเณรรักษา ถ้าเราทำลายพระวินัยของพระเณร ก็เท่ากับเราทำลายพระพุทธศาสนานั้นเอง ถ้าพระเณรไม่ฉันให้ก็มีการดูว่าพระเณรนานาประการ นี้ขอร้องจงจัดอาหารให้ท่านฉันแต่เช้าถึงเที่ยงก็พอแล้ว เพื่อช่วยกันรักษาพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรต่อไป

ประการหนึ่ง ในพระวินัยบอกไว้ว่า ถ้าพระเณรองค์ที่อาพาธหนักจริง ๆ มีการอ่อนเพลียมาก จะต้มข้าว ต้มเนื้อสัตว์ แล้วกรองเอาน้ำต้มนั้นไม่ให้มีกากให้พระเณรฉันในช่วงบ่ายก็ได้ นี่ทรงอนุญาตให้ฉันได้เฉพาะพระเณรที่มีอาการ

ป่วยหนักเท่านั้น ถ้าไม่ป่วยหนัก พระเนรฉัน พระเป็นอาบัติปาจิตติย์ เณรศีลข้อ ๖ ขาดไป

ประการหนึ่ง นี่เป็นความคิดเห็นของผู้เขียนเองจะมีเหตุผลพอฟังได้ หรือเปล่า ขอให้ท่านผู้พิจารณาเอง เพราะไม่มีพระวินัยบอกไว้ สมมุติว่าพระเนรมีอาการป่วยหนักอ่อนเพลียมาก เมื่อหากหมอเอาอาหารเข้าทางจมูกในช่วงบ้าย โดยพระเนรท่านไม่ได้ฉันไม่ได้กลืนเอง ผู้เขียนคิดว่าน่าจะทำได้ เพราะท่านไม่ได้ฉันเองกลืนเอง นี่ขอให้ท่านผู้รู้ทั้งหลายพิจารณาเองเถิด

อนึ่ง เรื่องนางพยายาลฉีดยาให้พระเนรเมื่อพระเนรท่านยังมีสติอยู่ นางพยายาลไม่ควรฉีดยาให้ท่านเลย เพราะการสัมผัสกันในระหว่างพระกับผู้หญิง มีความล่อแหลมต่อพระวินัยของพระมาก ส่วนนางพยายาลจะไม่มีความรู้สึกอะไรเลย เพราะทำตามหน้าที่ และเคยฉีดยาจำเจมาแล้ว จะฉีดยาให้ใครต่อใคร ก็จะมี ความเฉย ๆ ส่วนพระที่ท่านรักษาพระวินัย รักษาตัวนี้สำคัญ เมื่อถูกผู้หญิงมาสัมผัส นิดเดียวเท่านั้น ท่านอาจจะเกิดอารมณ์ในความยินดีในการสัมผัสตอบก็เป็นได้ ถ้าไม่เกิดในช่วงนั้น อาจจะเกิดในวันต่อไปก็เป็นได้ จิตพระก็จะมีอารมณ์แห่งความ เศร้าหมอง ต้องการอยากจะสัมผัสให้มากไปกว่านี้ ดังมีพระวินัยบอกไว้ว่า พระ มีความกำหนดอยู่จับต้องผู้หญิง เป็นอาบัติสังฆาทิเสส แต่นี่พระท่านไม่ได้จับต้อง แต่ผู้หญิงมาถูกต้องพระองค์เอง ถ้าพระมีความยินดีอยู่ในใจ ก็เกิด ความเศร้าหมอง ขึ้นที่จิตได้ ฉะนั้น จึงขอร้องให้หมอผู้ชาย ได้ช่วยเป็นภาระฉีดยาให้พระและเนร ที่ป่วยด้วย เพื่อช่วยกันรักษาพระธรรมวินัย จะเป็นการดียิ่ง

ส่วนยาสมุนไพรมานี้เอามาจากพืชต่าง ๆ มีหลายอย่างที่ถือว่าเป็นยา ตันไม้บางอย่างเป็นยาได้ทั้งหมด ตันไม้บางอย่างผลเป็นประเภทอาหารนอกนั้น เป็นยาทั้งหมด ยาสมุนไพรมานี้เป็นเรื่องยาวมาก ต้องอาศัยหมอเป็นผู้รับรองให้ หรือ พระท่านก็ต้องรู้จักยาสมุนไพรมานี้ ต้องศึกษามหาประเทศ ๔ ให้เข้าใจ (เช่น สิ่งใดที่ พระพุทธองค์ไม่ได้ห้ามไว้ว่าสิ่งนี้ไม่ควร หากสิ่งนั้นเข้ากับสิ่งที่ไม่ควร ขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควรแก่ภิกษุทั้งหลาย) เพื่อเป็นเครื่องตัดสินใจ เรื่องกัปปิยะ อกัปปิยะ สงเคราะห์ให้เข้ากันได้กับพระวินัย แต่อย่าสงเคราะห์เข้าไปหาความต้องการของ ตัวเองก็แล้วกัน

สิ่งที่จัดเข้าเป็นยาสมุนไพรอีกจำพวกหนึ่ง เช่น เปลือกทุเรียน พริกบ้าน ทุเรียน พริกไทย ดีปลีเชือก ตะไคร้ ชะพลู บัวบก มะขามป้อม สมอ ยาจีน ทุเรียน

จึง ขำ กระเทียม ๓ อย่างนี้ จะใช้เป็นยาได้เฉพาะหัวเท่านั้น ส่วนลำต้น ใบ จะบดเป็นผงยาผสมอย่างอื่นก็ได้ ไม่ควรจะทำมาตำสด ๆ ฉ้นเลย ยาทั้งหมดนี้ ถ้าพระท่านรับประทานแล้ว ให้ตั้งใจไว้ว่า จะฉ้นเฉพาะให้เป็นยาเท่านั้น จะแบ่งเอาไปผสมทำเป็นอาหารไม่ได้ ถ้าแบ่งเอายาไปผสมทำเป็นอาหาร ยาส่วนที่เหลือ ก็จะเป็นประเภทอาหารทั้งหมด ถ้าไม่แบ่งเอาไปผสมอาหาร ยาทั้งหมดนี้ เมื่อรับประทานแล้ว ไม่ให้แฉร โยมแฉดต้อง ก็จะเก็บไว้ฉ้นได้จนยาทั้งหมด

การอธิบายเรื่องกาลิกทั้ง ๔ มานี้ คิดว่าท่านพอจะเข้าใจ แล้วนำไปปฏิบัติได้ให้ถูกต้องตามพระวินัย เพื่อให้เป็นประโยชน์ทั้งสองฝ่าย เป็นไปเพื่อความถูกต้องตามพระธรรมวินัย การให้ความสว่างในปัจฉัย ๔ ในกาลิก ๔ มาทั้งหมดนี้ ถ้าหากสงสัยในคอนไหน ว่าด้วยเรื่องอะไร ผู้เขียนก็พร้อมที่จะให้ความสว่างเพิ่มเติมตามความสามารถพอที่จะอธิบายให้ฟังได้

ถ้าเรามีความเข้าใจในการถวายปัจฉัย ๔ กาลิก ๔ แก่พระเณรให้ถูกต้องตามพระวินัยอย่างนี้ ครูอาจารย์องค์ที่ท่านมีความรู้ความฉลาดในพระธรรมวินัยอยู่แล้ว ท่านก็จะแปลกใจ ว่าทำไมโยมคนนี้มีความฉลาดในการให้ทานยิ่งนัก หรือท่านอาจจะถามเราว่า ศึกษาวิธีการให้ทานมาจากไหนอย่างนี้ก็ได้ ผู้ให้ทานที่มีความฉลาดอย่างนี้ย่อมเป็นเหตุได้ฟังธรรมอยู่บ่อย ๆ และพระท่านก็ให้ความไว้วางใจ ยกย่องตัวเราอยู่เสมอ ว่าเป็นผู้ฉลาดในการให้ทานถึงจะยกถ้วยน้ำพริกปลาร้าไปถวายท่าน พระท่านก็ไม่ต้องถามว่าสุกหรือดิบ ท่านจะฉ้นอาหารนั้นได้อย่างสนิทใจ ไม่คิดว่าจะเป็นอาบัติเพราะอาหาร อนึ่งการถวายปัจฉัย (เงิน) ก็ต้องใช้ใบปวารณาแทนการถวาย มิใช่จะเอาเงินถวายพระท่านต่อมือ หรือเอาลงในย่าม หรือใส่ในบาตรให้ท่านถือเอง เพราะเงิน (ธนบัตร หรือเหรียญกษาปณ์ต่าง ๆ) ถ้าพระจับต้องเป็นอาบัติปาจิตตีย์ ถ้าเป็นสามเณร ศีลข้อที่ ๑๐ จะขาดไป ฉะนั้น ขอให้เราช่วยกันรักษาความบริสุทธิ์ของพระเณร เพื่อความสมบูรณ์แห่งพระพุทธศาสนา

ได้อธิบายการให้ทานมาให้ฟังเพียงเล็กน้อยคิดว่าจะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่าน ถ้าพระเณรเห็นแก่ได้แก่เอา ไม่เข้าใจในพระธรรมวินัย โยมก็ไม่รู้จักในปัจจัยที่ควรให้ และกาลที่ควรให้ จะมีใครเล่าที่เป็นพุทธบริษัทที่รักษาศาสนาที่แท้จริง ฉะนั้นขอให้ เราได้ช่วยกันรักษาพระพุทธศาสนา เริ่มแต่การให้ทานแก่พระเณรอย่างถูกต้อง เพื่อให้ลูกหลานเรารู้จักในสิ่งที่ถูกต้อง ทำแต่สิ่งที่ถูกต้อง เขาก็จะได้เป็นผู้รักษา พระพุทธศาสนาให้มีความถูกต้องต่อไป

ว่าด้วยการประเคน

การประเคนสิ่งของให้แก่พระ กับการถวายสิ่งของให้แก่พระ ก็เป็น ความหมายอย่างเดียวกัน เพราะกิริยาในการกระทำเหมือนกัน ในศัพท์คำพูดว่า ประเคน หรือถวายนั้นเป็นคำพูดที่เหมาะสมกับพระเพื่อให้แปลกไปจากภราวาสที่ให้ อะไรต่อกันเท่านั้น จึงใช้คำพูดว่า ประเคน ถวาย ดังเราได้รู้ได้ยินในพิธีทางศาสนา ในที่ทั่วไป การประเคนอะไรให้พระ ควรยกสองมือ เมื่อประเคนแล้ว ห้ามจับต้อง สิ่งนั้นอีก เฉพาะผู้ชาย ให้อยู่ห่างจากพระประมาณสองศอก น้อมด้วยกของถวายพระ ด้วยความน้อมกายและใจ แสดงความเคารพเคารพออกมาด้วยความบริสุทธิ์ ให้สิ่งของ นั้นสูงจากพื้นประมาณ ๘ - ๑๒ นิ้ว ถ้าของนั้นหนัก จะต่ำกว่านั้นก็ได้ นี่เป็นกิริยา ผู้ชายถวายสิ่งของ

ถ้าผู้หญิงถวายสิ่งของ ก็ให้อยู่ห่างพระพอประมาณ แล้วยกของนั้นวาง ใส่บนผ้าที่พระท่านวางไว้ นี่เป็นกิริยาของผู้หญิง จะถวายมือต่อมือกับพระไม่ได้ การประเคนของให้แก่พระดังได้อธิบายมานี้ จึงเป็นระเบียบที่สวยงาม ซึ่งหมายถึง เจตนาด้วยน้ำใจที่มีความเคารพต่อพระที่เราทั้งหลายสักการบูชา และเป็นสภะที่พึง ทางใจ ดังเราได้กล่าวไว้ว่า สังฆัง สาระณัง คัจฉามิ ดังนี้ ถึงพระท่านบวชใหม่ ที่บวช ถูกต้องตามพุทธบัญญัติโดยธรรม เป็นโยคาวจรเพศ เป็นเพศของผู้จะไกลจากข้าศึก คือกิเลสตัณหา จะไกลได้มากน้อยแค่ไหนนั้น ก็ขึ้นอยู่กับความสามารถของท่าน ส่วนหน้าที่ของเราก็เป็นผู้ให้ปัจจัยสี่ เพื่อให้ท่านได้มีชีวิตความเป็นอยู่ในเพศสมณะ ต่อไป ฉะนั้น การถวายสิ่งของอะไรให้แก่พระ ก็เพื่อชำระกิเลสคือความตระหนี่ให้

หมดไปจากใจ การอ่อนน้อมต่อมตัว นี่คืออุบายกำจัด ทุจริต มานะ ความดี้อริ้น ก็เลส
ตัวที่ไม่ยอมเคารพต่อใคร ๆ ให้หมดไปจากใจ เมื่อเราทำได้แบบนี้ ก็เลสตัวที่เย่อหยิ่ง
จองหงอนลำพองตัว ที่ว่า ทุจริตโงะก็จะหมดสภาพไปโดยปริยาย การประเคนสิ่งของ
ดังได้อธิบายมานี้ก็เป็นอุบายของปัญญา ที่จะชำระกิเลสส่วนหยาบ ๆ ได้ จะละได้
มากน้อยแค่ไหน ก็ขึ้นอยู่กับความฉลาดของตัวเราเอง

อุบายในการรักษาศีล

ศีลของฆราวาส ที่รับกันตามพิธีกรรมต่าง ๆ ในปัจจุบันนี้ มีศีล ๕ ศีล ๘
การรับศีล ก็ต้องรับให้เต็มหมวดของศีลนั้น ๆ นี่เป็นพิธีกรรมในการรับศีลทั่ว ๆ ไป
เรียกว่ารับศีลตามพิธี คำว่าพิธีนี้ความจริงจ้งในทางจิตใจยังไม่มี ความหนักแน่นเท่าที่ควร
เพราะรู้แก่ใจตัวเองอยู่แล้วว่าพิธี ฉะนั้นเราต้องมีปัญญา มีความฉลาดรู้เท่าในพิธีทั้งปวง
เราเองต้องหาผลหาประโยชน์ในพิธีเหล่านี้ให้ได้ เช่นพิธีการรับศีล จะเป็นศีล ๕ หรือ
ศีล ๘ เราก็ต้องมีปัญญารอบรู้ทั้งสองอย่าง พิธีรับศีลเราก็ต้องรู้ และวิธีการรักษาศีล
ก็ต้องเข้าใจ ว่าศีลข้อไหนเว้นในการทำอะไร และเว้นในการพูดอย่างไร ส่วนมาก
ชาวพุทธเราจะติดอยู่แต่พิธีรับศีลเท่านั้น ส่วนวิธีการรักษาศีลนี้น้อยคนจะเข้าใจ ฉะนั้น
การรักษาศีล ต้องมีปัญญา มีสัจจะประจําใจ มิใช่ว่ารับศีลจากพระ ๕ ข้อ จะเข้าใจ
ว่าตัวเองมีศีล ๕ นั้นยังไม่ถูกต้อง เพราะความเข้าใจกับความจริง ยังไม่ลงกัน
ด้วยเหตุผล ฉะนั้น สามัญชนธรรมดาจะรักษาศีล ๕ ให้ครบพร้อมกันทั้ง ๕ ข้อ
นั้นยากมาก เว้นเสียแต่ผู้ที่ท่านมีปัญญาที่ดี มีสัจจะประจําใจด้วยความเข้มแข็ง
มีเมตตากรุณาต่อมวลสัตว์ทั้งปวง ถ้าธรรมประจําใจดังกล่าวนี้ไม่มี จะรับศีลจากพระ
วันละร้อยครั้งก็หายไปร้อยครั้งนั่นเอง การรักษาศีลมิใช่จะรักษากันได้ง่าย ๆ เมื่อไร
เพราะศีลมีอยู่ที่จิตโดยตรงเรียกว่า เจตนาหัง สัตถัง วทามิ จิตที่มีเจตนาเว้นจาก
ข้อห้ามของศีลได้แล้วนั้นแลชื่อว่าจิตมีศีลธรรม

การรักษาศีล ถ้าเราไม่มีธรรมรองรับเอาไว้ ศีลก็จะหายจากตัวเราไป
โดยไม่รู้ตัว ถ้าหากกำลังธรรมของเรายังอ่อน ไม่พอจะรักษาศีลให้ครบถึง ๕ ข้อได้
ก็ขอให้เราเลือกรักษาศีลข้อใดข้อหนึ่งไปก่อน ข้อไหนพอที่เราจะรักษาได้ง่ายที่สุด

ก็ตั้งเจตนารักษาศีลข้อนั้นด้วยความตั้งใจไม่ต้องรักษาในวิธีเรียงแบบให้เป็นแถวก็ได้ สมมุติว่าเรามีความสามารถจะรักษาศีลข้อกามได้ ก็ต้องรักษาศีลข้อนี้ไป หรือเรามีความสามารถจะรักษาศีลข้อกินนา เราก็ต้องรักษาศีลข้อนี้ไป หรือจะรักษาพร้อมกัน ทั้งสองข้อก็ได้ นี่ก็ให้ขึ้นอยู่กับความสามารถของตัวเอง เมื่อเรามีศีลหนึ่งข้อ หรือสองข้อไว้แล้ว ศีลที่เรารักษาอยู่นั้นก็จะมีผลเจริญ มีพลังพอที่จะรักษา ศีลข้อที่ยังเหลือให้ได้ จะเพิ่มศีลในการรักษาอีก ๓ - ๔ - ๕ ข้อก็อาจเป็นได้ นี่คือการรักษาศีลโดยธรรม การรักษาศีลโดยธรรมอย่างนี้ ศีลของผู้นั้นจะไม่มีอาการเสื่อม ไม่มีอาการขาดหาย ถึงผู้นั้นยังเป็นปุถุชน แต่เป็นผู้มีปัญญาดี มีความฉลาดเฉียบแหลม เป็นผู้มีปัญหาที่ประกอบด้วยเหตุผล และมีธรรมประจำใจ ลักษณะผู้มีศีลมีธรรมดังที่ ได้อธิบายมานี้ดูกันได้ง่าย เพราะท่านผู้นั้นไม่ชอบโอ้อวดตัวเองในที่ทั้งปวง ที่จะรู้กันว่าผู้นั้นมีศีลที่บริสุทธิ์ ต้องอยู่ร่วมกัน แม้ธรรมก็เช่นกันจะรู้ว่าใครมีธรรม และ ไม่มีธรรม ก็ต้องอยู่ร่วมกันดูความประพฤติที่แสดงออกมาทางกาย วาจา และกิริยา ที่มีนิสัยการแสดงออกมาโดยเป็นธรรม สำหรับธรรมภายใน ถ้ามีอยู่กับใครแล้ว รู้ได้ยาก ไม่เหมือนกับธรรมภายนอก ที่หลวงปู่แหวนว่า ธรรมนี้รู้กันได้ง่าย

ศีลมีขึ้นได้หลายอุบาย

อุบายที่จะทำให้ศีลมีอยู่ที่ใจได้มีอุบายต่างกัน แต่ละอุบายย่อมมีปัญหา เป็นเครื่องรอบรู้อยู่เสมอ ไม่เช่นนั้นศีลจะขาดหายไปโดยไม่รู้ตัว การรักษาศีลก็คือ รักษาเจตนาของจิตที่ตั้งไว้แล้ว ถ้ารักษาศีลไม่มีเจตนาภายในจิต ศีลนั้นจะไม่มี ความสมบูรณ์ ฉะนั้น ศีลจึงมีอย่างหยาบ อย่างกลาง อย่างละเอียด ดังจะได้อธิบายไว้ พอเป็นแนวทาง พอได้สังเกตว่าตัวเองมีศีลด้วยอุบายใด และพอที่จะนำเอาอุบายไหน มาก่อให้เกิดขึ้นที่จิตเราได้ ดังจะได้อธิบายไว้ ๕ อุบาย

๑. การสมาทานศีลจากพระ

ในกิจกรรมที่มีพระเป็นประธานในงานต่าง ๆ กิจกรรมเบื้องต้น มีการ ไหว้พระ อาราธนาศีลห้า เมื่อพระท่านประกาศศีล โยมก็ว่าตาม พระท่านว่า ปาณา อทินนา กามะ มุสา สุรา ก็พากันว่าตามหลังพระจนจบ เมื่อพระท่านบอกอานิสงส์ว่า

ผู้จะไปสู่สุคติก็เพราะศีล ผู้จะมีโภคทรัพย์มากก็เพราะศีล ผู้จะถึงพระนิพพานได้ก็เพราะศีล เราผู้รับศีลก็พากันยกมือสาธุเหมือนกันว่า ให้สมความปรารถนาเกิดขึ้น

ขอทำความเข้าใจกับท่านสักนิดเถอะ เมื่อท่านรับศีลที่ว่าตามหลังพระท่านไปเมื่อตะกี้นี้ ท่านมีความตั้งใจที่มีเจตนาจะรักษาศีลหรือไม่ หรือท่านว่าตามประเพณี หรือว่าตามพิธีกันแน่ ถ้าหากท่านว่าตามประเพณีเพียงเป็นพิธีอย่างนี้ นี่เพียงเป็นพิธีรับศีลเท่านั้น ส่วนอนิสงส์ที่เราสาธุเอาเมื่อกี้นี้ อาจจะเป็นโมฆะไปก็ได้ เพราะอนิสงส์ของศีลนั้น จะได้รับเฉพาะผู้ที่มีเจตนารักษาศีลเท่านั้น ส่วนผู้รับศีลเฉย ๆ ไม่มีการรักษา จะมีอนิสงส์อย่างไร จะได้เหมือนกันกับผู้รักษาศีลหรือไม่ ผู้เขียนยังหาข้อตอบไม่ได้ ขอให้ท่านตอบท่านเองนั่นแหละดี แต่อย่าให้เป็นศีลนกแก้วนกขุนทองก็แล้วกัน

๒. สมาทานวิรัติ

ศีลที่เกิดจากสมาทานวิรัตินี้ ไม่ได้เกิดจากการว่าตามพระแต่อย่างเดียว เราก็สามารถสมาทานว่าศีล ๕ - ๘ ได้ทุกข้ออยู่แล้ว จงตั้งใจสมาทานเอาศีล ๕ หรือศีล ๘ ด้วยตัวเองก็ได้ จะกำหนดรักษาศีลกี่วันก็กำหนดเอาเอง และเว้นข้อห้ามของศีลเสียเอง การรักษาศีลได้โดยวิธีนี้น้อยคนจะรักษาได้ เพราะศีลเนื่องจากกรรม มีเจตนาเป็นที่ตั้ง มีสัจจะคือเป็นผู้มีความจริงอยู่ในตัว สัจจะตั้งไว้อย่างไร ทำให้ได้ตามสัจจะที่ตั้งไว้ นี่ศีลของผู้มีปัญญาที่ฉลาด สามารถรักษาศีลได้ทุกสถานที่ ถึงจะไม่ได้รับศีลจากพระ ก็มีปัญญาความฉลาดสามารถสร้างศีลให้เกิดขึ้นกับจิตตัวเองได้ นี่ก็บุคคลที่พึ่งศีลตัวเองได้แล้ว ศีลนี้เกิดขึ้นด้วยธรรมและตั้งอยู่ด้วยธรรม การรักษาศีลอย่างนี้ จึงจะได้รับอนิสงส์ ดังที่ได้อธิบายมาแล้ว ฉะนั้น ขอท่านจงได้ฝึกใจในการรักษาศีลโดยวิธีนี้ให้ได้

๓. เจตนาวิรัติ

ศีลที่รักษาโดยเจตนาวิรัตินี้ การรักษาเหมือนกันกับข้อ ๒ ในสมาทานวิรัติ เพียงผิดกันในการใช้เสียงและกำหนดตามข้อของศีลเท่านั้น เพราะ เจตนาวิรัตินี้

ไม่ต้องใช้เสียง จะอยู่ด้วยกันเป็นหมู่ ก็ไม่แสดงเสียงในพิธีให้ใครรู้จัก เพียงมีเจตนาด้วยใจเท่านั้น เพราะศีล ๕ ศีล ๘ ก็รู้ข้อห้ามอยู่แล้ว จะรักษาศีลในหมวดไหนก็ตั้งใจ เจตนาตัวเองเสียเลย นี่เราก็ต้องฝึกตัวให้รักษาศีลได้แบบง่าย ๆ โดยไม่ต้องมีพิธีรีตอง เมื่อถึงที่คับขันจะมีอันตรายเข้ามาถึงตัว ก็รีบเจตนารักษาศีลโดยวิธีนี้ให้ทันเหตุการณ์ เช่น การเจ็บไข้ได้ป่วย หรือสถานที่ที่ไม่มีพระสงฆ์ ถ้าโอกาสไม่อำนวยไม่สะดวก ในกาลเวลาของเรา และกาลเวลาของพระ เพื่อไม่ให้เสียเวลา เราก็ต้องเจตนาวิรัติเอาศีลด้วยตัวเอง นี่คือผู้มีความฉลาดชาติบัณฑิต ผู้มีปัญญาที่พร้อมแล้ว และเชื่อมั่นในความสามารถของตัวเองเต็มที่ นี่คือผู้ที่มีความจริงอยู่ในใจ จึงไม่มีปัญหาอะไร ในการรักษาศีล

๔. สัมปัตตวิรัติ

ศีลที่เป็นสัมปัตตวิรัตินี้ ก็เป็นศีลที่ไม่ได้รับจากพระเช่นเดียวกัน เป็นศีลที่เกิดขึ้นด้วยกรรมและเกิดเป็นบางครั้งบางคราวไม่ตลอดไป ถึงผู้เก็บจะไม่รู้จักศีล ก็เป็นเหตุที่จะให้เป็นที่เกิดศีลเกิดขึ้นที่จิตได้ แต่ไม่เกิดศีลพร้อมกันครั้งละหลายข้อ สมมุติว่า นาย ก. ไม่เคยรู้จักศีลมาก่อนแม้แต่ข้อเดียว เป็นคนมีนิสัยชอบฆ่าสัตว์เป็นอาหาร ถ้าหากนาย ก. ไปเห็นปลากำลังจะตายด้วยน้ำจะแห้ง หรือสัตว์อื่นจะตายด้วยวิธีใดก็ตาม เมื่อนาย ก. เกิดความเมตตาสงสารสัตว์ดังกล่าว แล้วนำสัตว์นั้นไปปล่อยในที่ปลอดภัยให้พ้นไปจากความตายเพราะมีปัญญาคิดได้ว่า ถ้าปล่อยไว้ในที่นี้สัตว์เหล่านี้ต้องตาย จึงเกิดความเอ็นดูสงสาร แล้วเอาสัตว์ไปปล่อยเสีย ศีลข้อนี้เกิดขึ้นจากกรรม คือปัญญา เมตตา กรุณา นี่เป็นศีลที่เกิดขึ้น เป็นสัมปัตตวิรัติดังคนที่ซื้อสัตว์บก สัตว์น้ำไปปล่อยให้สัตว์นั้นได้พ้นจากความตาย นี่ก็เข้าข่ายในศีลสัมปัตตวิรัติเช่นกัน ส่วนศีลข้ออื่น ๆ เมื่อเกิดขึ้นโดยบังเอิญอย่างนี้ ก็เป็นศีลในสัมปัตตวิรัติทั้งสิ้น

๕. สมุจเฉทวิรัติ

สมุจเฉทวิรัตินี้ เป็นทั้งโลกีย์ และโลกุตตระ หรือเป็นได้ทั้งปุถุชน และพระอริยะชั้นพระโสดาขึ้นไป ส่วนศีล ๕ ของพระอริยะโสดานั้นเป็นสมุจเฉทวิรัติ

ตายตัวอยู่แล้ว เป็นศีลที่ไม่มีเจตนา เป็นศีลที่ไม่ปรามาสความลุ่มคล่ำ เป็นศีลที่ไม่มีการต่างพร้อย ไม่มีการเศร้าหมองขุ่นมัว เป็นศีลที่ปกติเป็นอธิศีลพร้อมแล้วอย่างสมบูรณ์ นี่เพียงอธิบายโดยย่อในสมุจเฉทวิริติ คือศีลของพระอริยโสดาที่เป็นฝ่ายโลกุตตระ

แต่บัดนี้ต้องการให้เรารู้จักในสมุจเฉทวิริติที่เป็นฝ่ายโลกีย์บ้าง ถึงจะเป็นปุถุชนที่รักษาศีลให้เป็นสมุจเฉทวิริติได้ ถึงจะไม่สมบูรณ์เต็มที่แต่ก็มีส่วนคืออยู่มากทีเดียว ลักษณะของศีลปุถุชนที่เป็นสมุจเฉทวิริติเป็นดังนี้ สมมุติว่าผู้นั้นยังเป็นปุถุชนมีปัญหาที่ฉลาด มีสังขารมประจำใจอย่างเด็ดเดี่ยวกล้าหาญ ตั้งใจด้วยเจตนาอย่างไต่ยอมทำได้เต็มที่ ถ้าผู้นี้เขามีความพร้อมแล้วด้วยเจตนาด้วยปัญญา ด้วยสัจจะเต็มที่ว่าจะรักษาศีล ๕ นี้ตลอดชีวิต เมื่อเขามีความตั้งใจได้ถึงขนาดนี้ก็นับเข้าเป็นสมุจเฉทวิริติขั้นโลกีย์ได้ เพราะเป็นผู้สลัดตัวออกจากเวร ๕ ประการได้อย่างเด็ดขาดแล้ว ผู้ที่ปฎิญาณตนรักษาศีลได้ถึงขั้นนี้ก็หายากอย่างยิ่ง ส่วนท่านผู้อ่านหนังสืออยู่นี้ จะกล้าปฎิญาณตนรักษาศีล ๕ อย่างนี้ได้หรือไม่ คิดว่าคงรักษาได้นะ ถ้าไม่ได้ตลอดชีวิต จะทดลองเอาสัก ๒ - ๓ ปีจะได้ไหม ให้ถือว่ากำลังฝึกตัวก็แล้วกัน เมื่อฝึกตัวได้สักครั้งหนึ่งแล้ว เราก็จะได้สัมผัสในอานิสงส์ของศีลอย่างสมใจ ต่อไปก็สามารถปฎิญาณตนรักษาศีล ๕ ตลอดชีวิตได้ การรักษาศีลเป็นเรื่องส่วนตัว ไม่บอกให้ใครรู้ก็ได้ เพราะข้อห้ามของศีลเรารู้อยู่แล้ว แต่ตัวเรายังเป็นผู้ไม่จริงเท่านั้น การฝึกตัวให้เป็นผู้มีความจริง ฝึกความกล้าหาญ กล้าตัดสินใจในสิ่งที่ถูกต้อง ทำอะไรจะทำไม่ได้ เพราะฝึกความกล้าในการตัดสินใจนี้ เป็นนิสัยเป็นปัจจัยให้ตัดความลังเลสงสัย และตัดในปรามาสที่ลุ่ม ๆ คล่ำ ๆ นี้ไม่รู้จะลุ่มคล่ำกันไปถึงไหน พยายามฝึกใจให้ตัดกระแสดูบ้าง การตัดกระแสเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ยังไม่กล้า โฉนจะไปตัดกระแสของภพทั้งสามได้แล้ว

ธรรมที่ตั้งไว้ก่อนศีล ๔ ประการ

๑. ฉันทะ ๒. วิริยะ ๓. จิตตะ ๔. วิมังสา ธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ ต้องเตรียมไว้ก่อนรักษาศีล เรียกว่าธรรมเป็นที่วางศีล ธรรมเป็นที่เก็บศีล ถ้าศีล

ไม่มีธรรมเป็นที่รองรับ ศิลไม่มีธรรมเป็นสิ่งคูดึงก็จะหายไปทั้งหมด จะรับศีลจากพระวันละสิบครั้ง ศิลก็หายไปสิบหน นั่นคือคนรับศีล ส่วนคนรักษาศีลผู้นั้นต้องมีธรรมคือ ฉันทะ มีความพอใจที่จะรักษาศีล วิริยะ มีความเพียรพยายามรักษาศีลให้ได้ จิตตะ มีใจฝักใฝ่ในศีลของคนที่มีอยู่แล้ว ให้ศีลมีความมั่นคงตลอดไป วิมังสา หมั่นตรองด้วยปัญญาพิจารณาคุณสมบัติของศีลอยู่เสมอ เพื่อให้จิตเรามีความสำนึก มีความภูมิใจในศีลของคน ใช้ปัญญาพรรณนาคุณสมบัติของศีลอยู่บ่อย ๆ และใช้ปัญญาปลอบโยนใจในความสามารถของตนเองว่าคนเกิดมาไม่เสียชาติที่เป็นมนุษย์ที่เกิดมาพบพระพุทธศาสนา และมาพบครูอาจารย์ผู้ให้ความสว่างทางใจ และใช้ปัญญาปลอบโยนใจตัวเองว่า บุญเก่าที่เราสร้างมาแล้วหลายชาติ ฝั่งมาเป็นกำลังอุดหนุนเปิดทางให้เราทำดีในชาตินี้ได้อย่างสมใจ ต้องใช้ปัญญาอบรมจิตตัวเอง ให้รักษากุศลเก่าและบุญใหม่ไว้ให้มั่นคง นี่เป็นทรัพย์ภายใน น้อยคนจะรักษาได้ เมื่อเรามีศีลมีธรรม เป็นหลักให้แกใจแล้วอย่างนี้ ก็พยายามรักษาใจให้มีความผ่องใสอยู่เสมอ ใช้ปัญญาหาอุบายมาปลอบโยนให้ใจได้ยิ้มอยู่ตลอดเวลา เราก็จะเห็นคุณค่าในการรักษาศีล เห็นคุณค่าในการปฏิบัติธรรม ความขยันหมั่นเพียร ความพอใจ ความเอาใจใส่ในการปฏิบัติรักษาศีล ปัญญาในการคิดค้นหาข้อธรรมมาพิจารณาให้ลงสู่สังขาร คือไตรลักษณ์ก็จะเป็นของต่อเนื่องกัน การรักษาศีลอย่างนี้แล จึงจะมีที่เชื่อมต่อกันกับ สมาธิได้ ฉะนั้น การใช้ปัญญา สัมมาทิฐิ ก็ต้องวางความเห็นชอบไว้ในเบื้องต้น ให้เป็นปัญญาขั้นพื้นฐานที่ถูกต้องมั่นคง เมื่อปัญญาขั้นพื้นฐานวางไว้ตรงแล้ว ปัญญาในท่ามกลางปัญญาในที่สุด ที่เรียกว่า วิปัสสนาญาณนั้น ก็เป็นผลต่อเนื่องกันดังนี้แล

การแสวงหาครูเป็นสิ่งสำคัญ

ถ้าเราได้รับอุบายจากครูอาจารย์ที่เป็นสัมมาทิฐิ คือปัญญาที่เห็นชอบอย่างถูกต้องแล้ว การปฏิบัติก็จะก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว เว้นเสียแต่ผู้ที่ไม่จริงจังในตัวเองเท่านั้น ฉะนั้น การแสวงหาครูจึงเป็นแนวทางเบื้องต้น เพราะเรายังพึ่งตัวเองไม่ได้ เหมือนกันกับเด็กที่มีความต้องการพึ่งพ่อแม่ หรือเหมือนกับนักเรียนที่ยังพึ่งความรู้จากครู เนื่องจากเรายังพึ่งสติปัญญาความฉลาดความสามารถตัวเอง

ยังไม่ได้ ยังไม่กล้าตัดสินใจด้วยตัวเอง ฉะนั้น การศึกษาจากครู จึงเป็นอุบายปูพื้นฐานทางปัญญาที่จะก้าวขึ้นไปสู่ความฉลาดเจียบแหลม เมื่อได้รับอุบายจากครูแล้ว ต้องมาฝึกนึกคิดด้วยปัญญาตามความสามารถของตัวเอง เพราะการศึกษาจากครูเป็นเพียงภาคทฤษฎีเท่านั้น ส่วนภาคปฏิบัติเป็นหน้าที่ที่ตัวเองต้องใช้ความสามารถฝึกความฉลาดในการคิดอ่านตรึกตรอง ให้ถูกต้องตามเหตุผล จึงเรียกว่า คนแลเป็นที่พึ่งของคน ส่วนคนอื่นเป็นเพียงบอกอุบายให้เท่านั้น ฉะนั้น การแสวงหาครูก็มีการเสี่ยงอยู่มาก ตั้งแต่อุปติสสะ (พระสารีบุตร) เมื่อครั้งยังแสวงหาครู ท่านก็ยังไปได้อาจารย์สญชัยเวลัฏฐบุตรศึกษาอยู่กับอาจารย์สญชัยมานาน นิสัยของผู้มีความฉลาดที่ยังฝังใจอยู่ในส่วนลึก จึงเกิดความไม่แน่ใจในอาจารย์ เพราะอุบายการสอนของอาจารย์สญชัยยังไม่สมเหตุผล จึงคิดว่าอาจารย์อื่นที่ดีกว่านี้มีไหม จึงได้ปรึกษากันกับเพื่อนชื่อโมคคัลลาน์ แล้วตั้งสัตยาภิญาณว่า ถ้าใครเห็นครูอาจารย์ที่อยู่ที่ไหนขอให้บอกกัน

ในวันหนึ่ง อุปติสสะ ไปแสวงหาครูที่กรุงราชคฤห์แต่เช้า บังเอิญไปพบพระอัสสชิ กำลังบิณฑบาต พอมองเห็นพระอัสสชิเท่านั้น ใจจึงเกิดความเลื่อมใสศรัทธาคิดอยากจะฟังธรรม และถามอะไรกับท่านในขณะนั้น แต่เชื้อของนักปราชญ์ ผู้ฉลาดที่ฝังใจ จึงนึกขึ้นได้ว่า สถานที่นี้ยังไม่เป็นที่เหมาะสม จากนั้นก็เดินตามหลังท่านไปห่าง ๆ คิดว่า ถ้ามีจังหวะกาละที่เหมาะสมเวลาใด ก็จะถามท่านและฟังธรรมจากท่าน เมื่อพระอัสสชิบิณฑบาตออกนอกเมืองไปแล้ว ก็ได้โอกาสถามตามความตั้งใจไว้แล้ว จึงถามว่า ท่านบวชจากสำนักของใคร และใครเป็นครูเป็นอาจารย์ของท่าน พระอัสสชิตอบว่า ข้าพเจ้าบวชอยู่ในสำนักของพระสมณโคดม พระสมณโคดมเป็นครูเป็นอาจารย์ของข้าพเจ้า อุปติสสะพูดว่า ข้าพเจ้าขอฟังธรรมจากท่าน ขอท่านได้โปรดแสดงธรรมแก่ข้าพเจ้าด้วย พระอัสสชีก็ตอบถามตัวไว้ว่า ข้าพเจ้าเป็นพระที่บวชใหม่ ไม่สามารถแสดงธรรมให้พิสดารให้ท่านฟังได้ อุปติสสะพูดว่า ไม่เป็นไร ข้าพเจ้าขอฟังธรรมแต่โดยย่อก็ได้ จากนั้นพระอัสสชีก็นำแสดงธรรมในหัวข้อย่อ ๆ ว่า

เย ธมมา เหตุปภวา เตสึ เหตุ คตาคโต
เตสญจ โย นิโรธो จ เอว วาที มหาสมโณ

ธรรมเหล่าใดมีเหตุเป็นแดนเกิด ธรรมเหล่านั้นย่อมดับไปเพราะเหตุ พระสมณโคตม ท่านตรัสไว้อย่างนี้ พออุปติสสะ ได้ฟังธรรมเพียงเท่านี้ ก็ยกมือสาธุ พร้อมทั้งพูดว่า ข้าพเจ้ารู้แล้วซึ่งธรรมนี้ อุปติสสะ ก็ได้บรรลุนิพพาน เป็นพระอริยโสดาในขณะนั้นเอง

นี่คือ การแสวงหาครู กว่าจะได้ครูผู้ที่ท่านเป็น สัมมาทิฐิ ก็ชื่อว่าเป็น ของยากอย่างหนึ่งนี่คือ สัมมาทิฐิ ได้มาพบกับกับสัมมาทิฐิ ถึงจะได้ฟังธรรมเป็น อุบายสั้น ๆ ก็ได้ผลคุ้มค่า หรือหากผู้มีนิสัยเป็น สัมมาทิฐิ มาแต่เดิมแล้วก็ตาม ถ้าไปได้ครูผู้เป็น มิจฉาทิฐิ จะอยู่ด้วยกันนานจนตลอดชีวิตก็ไม่ได้ผล จะเหมือนดัง อุปติสสะกับ อาจารย์สญชัยนั่นเอง จึงเหมือนกับดอกบัวที่กำลังจะโผล่ขึ้นจากผิวน้ำ หรือโผล่ขึ้นมาแล้วก็ตาม เมื่อยังไม่ได้รับแสงพระอาทิตย์ ดอกบัวนั้นก็มิได้เบ่งบาน ได้เลย นี่เราเป็นดอกบัวที่กำลังจะพ้นจากน้ำ หรือพ้นน้ำขึ้นมาแล้ว คอยรับแสง พระอาทิตย์อยู่มิใช่หรือ อย่าไปตีคุณค่าตัวเองว่า กำลังจะแตกตุ้มอยู่ในเหง้าบัวอยู่ ถ้าคิดอย่างนี้ก็จะหมดกำลังใจ ถึงอย่างไรก็ดันให้พ้นขึ้นจากน้ำให้ได้ อย่าพึ่งรีบบาน ในน้ำนะ เต่าปลาเห็น มันจะเอาไปกินเสียก่อน ดังครุอาจารย์ท่านเคยพูดอยู่บ่อย ๆ ว่า อย่าชิงสุกก่อนห่าม ดังนี้ นิสัยศิษย์ที่เป็นสัมมาทิฐิ แต่ไปได้ครูผู้เป็น มิจฉาทิฐิ ความเห็นผิดของครุอาจารย์นั้น ย่อมปิดบังมรรคผล นิพพาน ของลูกศิษย์ได้ดังที่ อธิบายมานี้

ถ้าลูกศิษย์เป็นมิจฉาทิฐิ มีความเห็นผิดอยู่บ้าง แต่เมื่อไปได้ครุอาจารย์ ผู้เป็นสัมมาทิฐิ มีปัญญาความเห็นที่ชอบธรรม เมื่อลูกศิษย์นั้นอาศัยได้ยินได้ฟัง อยู่บ่อย ๆ และพิจารณาด้วยเหตุผล ในหลักสัจธรรม ก็ความจริงอยู่บ่อย ๆ มิจฉาทิฐิ ความเห็นผิดของลูกศิษย์ ก็จะค่อยหายไปเอง ถึงจะอยู่ในชั้น เนยยะ จะช้าอยู่บ้าง ก็ยังดีกว่าที่จะเห็นผิดตลอดไป

ถ้าลูกศิษย์ก็เป็นนิสัย มิจฉาทิฐิ มีหน้าซำยังไปได้ครุอาจารย์ผู้ที่เป็น มิจฉาทิฐิเหมือนกัน ในชีวิตนี้จะบอกได้ว่า นั่นคือออกจากเส้นทางของมรรคผลนิพพาน ไม่สามารถจะเข้ากระแสในอริยมรรค อริยผล ได้ตลอดทั้งชีวิตนี้เลย ดังคำที่ว่า คนตาบอด จูงคนตาบอด ไปไม่รอด เพราะตาบอดจูงกัน จึงอยู่ในขั้น ปทะประมะ ช่วยกันไม่ได้เลย

การแสวงหาครูอาจารย์จึงถือว่าเป็นหลักสำคัญในภาคปฏิบัติ เพราะเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อเหมือนกับผู้ตกอยู่ในกลางดงใหญ่ ที่มีภัยนานาชนิดรอบตัว และทางที่จะแยกซ้ายแยกขวาก็มีหลายเส้น ถ้าผู้ที่มีตาดี ก็พอจะรู้เส้นทางตามป้ายที่บอกไว้แล้ว จะผ่านพ้นจากดงใหญ่ และพ้นจากปากเสือไปได้อย่างปลอดภัย ถ้าบอดมืด ตกอยู่ในกลางดงเช่นกัน จะได้รับเคราะห์ร้ายด้วยประการใด จะไปให้พ้นจากดงนั้นหรือเปล่า นี่ก็ให้เราคิดดูก็แล้วกัน

ภาคปฏิบัตินี้ จึงเป็นจุดที่สำคัญมาก ถ้าตั้งหลัก สัมมาทิฐิ ปัญญา ที่เห็นชอบไว้ตรงแล้วก็ไม่มีปัญหา จะได้รับผลเร็วหรือช้า ก็ขึ้นอยู่กับนิสัย ความสามารถและความเพียรของผู้นั้น ข้อสำคัญก็คือให้อิงฝั่งในชาตินี้ก็แล้วกัน ฉะนั้นขอให้ทุกท่าน มีความตั้งใจปฏิบัติด้วยความเข้มแข็ง แสวงหาครูผู้ชี้แนะอุบายในการปฏิบัติให้ถูกต้อง จึงจะเป็นเข็มทิศชีวิตชีวิตให้เราได้ ข้ามกระแสผ่านพ้นไปได้ อย่างปลอดภัย

